

Periodizacijos problemos: literatūrologų, istorikų ir archeologų požiūriai

DĖL LIETUVIŲ LITERATŪROS ISTORIJOS PERIODIZACIJOS

JUOZAS GIRDZLIAUSKAS

Turime jau nemažai įvairių literatūros istorijų ir bandome toliau jas rašyti. Tačiau neįmanoma parašyti literatūros istorijos neišsiaiškinus, kas yra literatūra, kaip kito literatūros samprata įvairiais laikotarpiais ir nesuskirsčius (pagal tam tikrus kriterijus) literatūros kūrybos proceso atskirais tarpniais.

Žodis „literatūra“ turi tris pagrindines reikšmes:

- 1) literatūra yra viskas, kas išreiškta konstruktyviu (taigi taisyklingu, apgalvotu) sakytiniu arba rašytiniu žodžiu;
- 2) literatūra yra viskas, kas parašyta (užfiksuota raštu);
- 3) literatūra yra žodžio menas (meno šaka, grožinė literatūra).

Tos reikšmės yra susipynusios, ir todėl literatūros istorijoje neišvengiamai susipina kultūrologinės ir estetinės problemos. O tų problemų sprendimas priklauso nuo literatūros tyrimo metodologijos.

Lietuviški literatūros teorijos vadovėliai pasirodė tik tai XX amžiuje. Pirmas toks vadovėlis buvo Kazio Bizausko „Raštijos bei literatūros teorija“, išleistas 1918 m., vėliau (III leidimas, 1922 m.) pavadintas „Literatūros teorija“. Po to pasirodė Motiejaus Gustaičio „Stilistika“ (1923 m., II leid. 1927 m.); Jono Norkaus „Literatūros teorija“ (1923 m., II leid. 1927 m., III leid. 1930 m.); Stepono Češūno „Poezijos ir prozos teorija“ (1925 m.), parašyta pagal Dmitrijaus Ōvsianiko-Kulikovskio vadovėlį; Juozo Ambrazevičiaus „Literatūros teorija. Poetika“ (1930 m., 1933 m., 1936 m., 1938 m. ir kt.).

Visuose tuose vadovėliuose literatūra suprantama plačiausia (pirma) reikšme. Literatūra juose apima ir tautosaką, ir metodologiją, ir filosofiją, ir teologiją, ir visus mokslus, ir publicistiką, ir beletristiką, ir poeziją – viską, kas išreiškta žodžiu. Tokia teorinė literatūros samprata vyravo iki pat pokario laikų, kada ją pakeitė siauresnė – grožinės liter-

tūros – sąvoka. Nepaisant tokio universalaus literatūros supratimo, nebuvo parašyta nė vienos literatūros istorijos knygos, paremtos tokia literatūros samprata. Literatūros teorija ėjo savo keliu, o literatūros istorija ieškojo kitokio kelio.

Kokio kelio ieškojo literatūros istorija, matysime pasidomėję iki šiol išleistais lietuvių literatūros istorijos vadovėliais ir stambesniais veikalais. Tai būtų:

1. Jono Šliūpo „Lietuviškieji raštai ir raštininkai (1890 m.).
2. Maironio „Trumpa lietuvių rašliavos apžvalga“ (1906 m.).
3. Juozo Gabrio-Paršaičio „Lietuvių literatūros apžvalga“ (2 d., 1913–1916 m., II leid. 1924 m.).
4. Sofijos Čiurlionienės-Kymantaitės „Lietuvių literatūros istorijos konspektas“ (1918 m.).
5. Mykolo Biržiškos „Mūsų raštų istorija“ (1920 m., papild. leid. 1925 m.).
6. Albino Iešmantos (ir žmonos) „Lietuvių literatūros istorija“ (1923 m.).
7. Vinco Zajančkausko „Lietuvių literatūros vadovėlis“ (1924 m.).
8. Zigmo Kuzmickio „Lietuvių literatūra“ (5 d., 1931–1934 m.).
9. Vinco Mykolaičio-Putino „Naujoji lietuvių literatūra“ (d. 1, 1936 m.).
10. Motiejaus Miškinio „Lietuvių literatūra“ (d. 1, 1939 m.).
11. Lietuvių literatūros istorija (4 t., 1957–1968 m.; red. K. Korsakas).
12. Lietuvių literatūros istorija (rusų k., 1977 m.; red. J. Lankutis).
13. Lietuvių literatūros istorija (2 t., 1979–1982 m.; red. J. Lankutis).
14. Jurgio Lebedžio „Senoji lietuvių literatūra“ (1977 m.).
15. Jono Riškaus „Lietuvių literatūra. XIX a. pirmoji pusė“ (1982 m.).
16. Prano Naujokaičio „Lietuvių literatūros istorija“ (4 t., 1972–1976 m.).
17. Lietuvių egzodo literatūra 1945–1990 (1982 m., red. K. Bradūnas ir R. Šilbajoris).

I. Literatūra ir tautosaka

Taigi nuo to, kaip suprasime literatūrą, priklausys ir literatūros istorijos objektas. Paprasčiausias pavyzdys – literatūros ir tautosakos santykis. Jei literatūrą suvoksime kaip sakininę ir rašytinę žodinę kūrybą, tai ji apims ir tautosaką. Sakysime, Z. Kuzmickis savo penkiatomio vadovėlio I tomą skiria tautosakai, kadangi, jo manymu, literatūrą sudaro tau-

tosaka ir raštija (tautosaka – kas pasakyta, raštija – kas parašyta). M. Biržiška savo vadovėlio pirmajame leidime pirmąjį skyrių skiria tautosakai, bet vėliau to skyriaus atsisako, nes išleidžia atskirą tautosakos vadovėlį. Tautosaka pradeda savo vadovėlius J. Gabrys, S. Čiurlionienė, M. Miškinis, A. Iešmantas, bet jos nėra J. Šliūpo, Maironio lietuvių literatūros apžvalgoje, V. Zajančausko vadovėlyje, pokario akademinėse ir Pr. Naujokaičio literatūros istorijose. Tautosaka buvo atskirta nuo literatūros, folkloristika – nuo literatūros mokslo. Suprantama, folkloristika subrendo, tapo savarankiška disciplina. Bet ar prasminga ją eliminuoti iš literatūros istorijos, galima abejoti. Visose literatūros istorijose aprašoma (nors ir fragmentiškai) ir folkloristikos istorija, kalbama apie rašytojų ryšius su tautosaka, bet su pačia tautosaka nesupažindinama. Tenkinamasi faktais ir abstrakčiais konstatavimais. Neaišku, kaip atrodo lietuvių tautosakos visuma ir jos sistema, kaip ji funkcionavo įvairiomis epochomis, o be tokio konteksto neįmanoma kiek prasmingiau įvertinti nei tautosakininkų darbų, nei su tautosaka susijusių kūrinių. Todėl, mano supratimu, reikėtų sugrąžinti tautosaką į literatūros istorijos vadovėlius (kartu paliekant folkloristikai teisę egzistuoti nepriklausomai nuo literatūros mokslo). Tikrai tautosaka literatūros istorijos knygoje turi būti aptariama atsižvelgiant į literatūros aiškinimo uždavinius.

II. Kalbų problema

Literatūra, sukurta lietuvių kalba, nekelia abejonių – ji priklauso lietuvių literatūrai. Tačiau ne lietuvių kalba parašyta literatūra sudaro įvairiausių keblumų (tiek žvelgiant į ją sinchroniškai, tiek diachroniškai). Jos atsisakę, nuskurdiname visą lietuvių tautos kultūros sampratą, kadangi ta literatūra funkcionavo lietuvių kultūros aplinkoje ir su ja vienaip ar kitaip sąveikavo. O ją visą (ir, be to, nediferencijuotą) pasiėmę, tampame godžiais „litvomanais“ ir įžeidžiame kaimynų ambicijas. Taigi kitakalbės literatūros integravimas į lietuvių literatūros istoriją yra labai rimta problema ir ją tenka retkarčiais svarstyti. Ypač ji aktuali, kai kalbama apie senąją literatūrą.

Pirmosiose kukliose mūsų literatūros istorijose (Šliūpo, Maironio, Čiurlionienės) apie kitakalbę literatūrą nekalbama. Tikrai Mykolo Biržiškos „Mūsų raštų istorijoje“ jau aptariami „Lietuvių raštai gudų ir lotynų kalbomis (ligi XVI-jo amž. pusės, iš dalies ir XVII–XVIII amžiuje)“: Lietuvos Metrika, Lietuvos Statutas, Lietuvos Metraščiai, Sarbievijus, Kojelavičius, Jėzuitų mokyklos teatras. Tokios nuostatos ir tradicijos laikomasi Gabrio, Zajančausko, Kuzmickio, Motiejaus Miškinio vadovėliuose, pokario laikų Lietuvoje išleistose literatūros istorijose, bet, pavyz-

džiui, daugiatomėje Naujokaičio literatūros istorijoje tos tradicijos jau atsisakoma: literatūros istorija pradeda nuo Mažvydo, iki XIX a. apsiribojama vien lietuvių kalba parašyta literatūra, nors, aptariant XIX amžių, apžvelgiamas Lietuvos traktavimas to meto lenkų literatūroje (Mikėvičiaus, Kraševskio, Kondratavičiaus kūryboje, Nerbuto ir kitų autorių darbuose), o lenkiškai rašiusiais lietuvių rašytojais laikomi Bogušas ir Jucevičius („lenkiškas žodis – lietuviška mintis“).

Turbūt neverta abejojti ir įrodinėti, kad iki XVIII a. pabaigos LDKje, daugiatautėje valstybėje, raštai kitomis (ne lietuvių) kalbomis sudaro organišką visos lietuvių literatūros dalį. Tą valstybę sukūrė lietuviai, ir tie raštai tenkino jų sukurtos valstybės interesus. Atsiradę raštai lietuvių kalba ilgai buvo specifiniai, tikiškiniai, ir jie negali atskleisti visos tų laikų minčių ir idėjų panoramos. Tik aprėpę literatūrą visomis kalbomis (rusų, lotynų, lenkų, vokiečių, lietuvių), galėsime suvokti, kaip ir kuo gyveno senoji Lietuva.

Tačiau, suvokiant tokią elementarią tiesą, iškyla kita problema – tai literatūros istorijos santykis su specialiais tyrinėjimais.

III. Literatūros istorija ir specialūs tyrinėjimai

Siekiant išsaugoti idėją apie epochos kultūros vientisumą, įvairių jos sričių integralumą, kartais tarsi bijomasi tyrinėti konkretesnes tos kultūros (šiuo atveju literatūros) problemas. Pavyzdžiui, sakoma jog, gink Dieve, nereikia rašyti atskiros Lietuvos lotyniškosios literatūros istorijos. Visą senąją Lietuvos literatūrą reikia tyrinėti sinchroniškai, apimant visomis kalbomis parašytus tekstus. Be abejo, reikia taip daryti. Tiktai gaila, kad greitai (o juo labiau iškart) neįmanoma taip padaryti. Literatūros istorija paprastai remiasi tuo, kas jau atrasta, išaiškinta, tyrinėta. Ji visa tai susistemina ir apibendrina. Kol nebuvo plačiau patyrinėta lotyniškoji Lietuvos literatūra, ir literatūros istorijose buvo minimi tikrai Husovianas, Mykolas Lietuvis, Sarbievijus, Kojelavičius, kartais dar vienas kitas lotyniškai rašęs autorius. Dabar, kada subrendo nauja lotynistų karta, atsidėjusi Lietuvos lotyniškosios literatūros tyrinėjimui ir jau daug ką nuveikusi (išvertusi naujų tekstų, parašiusi įvairių studijų, jų tarpe ir disertacijų), pasidarė būtina tą naujai iškeltą lotyniškąją literatūrą įtraukti į visą lietuvių literatūros istoriją. Bet nesuprantama, kodėl reikėtų atsisakyti tiek specialių, tiek apibendrinančių darbų apie pačią lotyniškąją literatūrą. Taip manant, juo labiau reikėtų atsisakyti studijų apie atskirą literatūros žanrų istoriją (romano istoriją, novelės istoriją, poemos istoriją ir pan.), nes, kai tyrinėjame žanrą ar kokią kitą poetikos problemą, mes irgi neatskleidžiame literatūros visumos. Tačiau tokių studijų yra prirašyta, ir jos nėra beprasmsės.

Analogiškai ne vis vien, kuria kalba parašytas tekstas. Kiekviena kalba (taip pat ir raštų) turi savo prigimtinę (struktūrinę) specifiką ir savo ypatingą istoriją. Kalbų galima nepaisyti, kai kalbama ne apie meninius tekstus, kai kalbama apie tekstų ideologiją (bet ir tuo atveju dažnai būna skirtinga tų tekstų socialinė funkcija), tačiau negalima neatsižvelgti į kalbą, kai svarstomos stilistikos ar poetikos problemos. Todėl teisingiausias kelias turbūt būtų toks: įvairiakalbių tekstų neizoliuoti, bet jų ir neniveliuoti.

Be to, bendrieji ir specialūs tyrinėjimai neturėtų vieni nuo kitų atitrūkti. Konkrečiausia tiesa atskleidžiama specialiai tyrinėjant. O juo bendresnis tyrinėjimas – juo tiesa darosi abstraktesnė. Todėl ir į visą lietuvių literatūros istoriją, pavyzdžiui, iš lotyniškosios literatūros tyrinėjimų pateks tiktai pagrindiniai dalykai, svarbiausios išvados, kurios dar labiau suabstraktės patekusios į visą lietuvių kultūros istoriją, kurioje, be literatūros, teks apžvelgti visas kitas kultūros sritis. Taigi, mano manymu, reikalingi ir specialūs kitakalbės literatūros tyrinėjimai, ir kitakalbių literatūrų istorijos, atskleidžiančios tų literatūrų specifiką ir jų savitą istorinį kelią Lietuvos ir lietuvių kultūroje. Vieną panašų darbą jau turime – tai neseniai apsvaistyta Leono Gineičio knyga „Prūsiškasis patriotizmas ir lietuvių literatūra“, kur istoriškai apžvelgiama visa ir visokia (taigi ir vokiečių kalba parašyta) Mažosios Lietuvos raštija.

Literatūros istorijos, kuriose stengiamasi aprėpti ir įvertinti literatūros visumą ir nužymėti jos istorinį kelią, neišvengiamai atsilieka nuo specialiųjų tyrinėjimų ne tik dėl savo ypatingo pobūdžio ir paskirties, bet ir dėl to, kad dažnai skiriasi literatūros istoriko ir specialios problemos tyrinėtojo požiūriai, ir literatūros istorikas sąmoningai ignoruoja specialisto idėjas. Įtampa tarp vienu ir kitų visados buvo, yra ir bus, bet toji įtampa turbūt ir skatina mūsų supratimo dinamiką.

IV. Objekto kitimo problema

Iki šiol literatūros istorijos rašomos taip, kad parodytų, kaip iš raštijos išsilukštėna literatūra arba iš literatūros – grožinė literatūra. Todėl svarbu nustatyti ribą, nuo kurios prasideda nenutrūkstantis grožinės literatūros funkcionavimas. Nuo tos ribos literatūros objektas ima smulkėti: dėmesio centre atsiduria grožinė literatūra, o kita raštija pasitraukia į periferiją, sudarydama grožinės literatūros foną, jos kultūrinį kontekstą. Nuo tos ribos ima šlyti ir literatūros periodizavimo principai, tikę anksčiau literatūrai. Imama mąstyti apie literatūrą nuo Donelaičio iki Baranausko, nuo Baranausko iki Maironio, nuo Maironio iki Binkio ir t. t.

Visi sutaria, kad mūsų grožinės literatūros pradininkas yra Donelaitis, sukūręs savo „Metus“ 7-ajame XVIII a. dešimtmetyje. Tačiau „Metai“ buvo paskelbti tik 1818 metais ir tik nuo tada tapo gyva mūsų kultūros jėga. Tuo tarpu Antanas Strazdas savo rinkinį „Giesmės svietiškos ir šventos“ išleido ketveriais metais anksčiau – 1814 metais, ir tai buvo pirmas originalių lietuviškų eilėraščių rinkinys. Donelaitis tarsi peršoka per savo amžininkus į XIX a. pradžios kultūros dirvą, kur yra suprstas ir įvertintas. Ir būtent nuo XIX amžiaus prasideda permanentiškas, nors ir lėtas lietuvių grožinės literatūros plėtojimas. Todėl formali chronologinė riba, nuo kurios prasideda grožinės lietuvių literatūros istorija, irgi nėra visai neproblemiška. Geriausia išeitis turbūt ir yra daugelio mūsų literatūros istorikų išsirikta: nesilaikant griežtos chronologijos, būtent Donelaičiu (o ne, pavyzdžiui, Ostermejeriu ar Milkumi) užbaigti senosios lietuvių literatūros istoriją ir kartu pradėti grožinės literatūros istoriją.

Pokario metais Lietuvoje norėta apskritai Donelaičiu pradėti lietuvių literatūros istoriją (kaip norėta ir visą Lietuvos istoriją, visą lietuvių kultūros istoriją ligi 1940 metų surinkti petitu). Reikėjo daug pastangų, kol lietuvių literatūrai buvo atkovoti keli šimtmečiai iš praeities – ne tik iki Mažvydo, bet ir iki metraščių (iki XIV a. pabaigos). Dabar toks pavojus nebegresia, ir Donelaitis, pradėdamas naują etapą, nenubraukia ankstesnės literatūros reikšmės.

V. Religinės ir pasaulietinės literatūros problema

Religinė literatūra mūsų literatūros istorijoje iki XIX amžiaus ne tik figūruoja, bet ir vyrauja, kadangi pasaulietinė literatūra tuo metu buvo kuriama kitomis kalbomis. Tačiau nuo XIX amžiaus apie lietuviškąją religinę literatūrą jau beveik nekalbama. Kitaip sakant, kol nebuvo pasaulietinės, gerai buvo ir religinė; o kai atsirado pasaulietinė – religinė jau nebereikalinga.

Turint galvoje bažnyčios reikšmę mūsų tautos istorijai ir kultūrai, vargu ar toks požiūris teisingas. Religinė literatūra, palyginta su pasaulietine, suprantama, yra specifiška, ją reikia ir atskirai tyrinėti; ačiū Dievui, tai jau ir daroma – Dainora Pociūtė apgynė disertaciją apie evangelikų (liuteronų ir reformatų) giesmynus, tyrinėjami ir katalikiškieji giesmynai; bet kartu religinę literatūrą reikia integruoti į visą lietuvių literatūros istoriją ne tik iki XIX amžiaus, bet ir vėliau. Nesuvokdami religinės pasaulėžiūros evoliucijos ir su ja susijusios tikybos literatūros, negalime gerai suvokti ir modernių mūsų rašytojų (pvz., Brazdžionio, Mačernio, Jasmanto ir daugelio kitų) kūrybos prasmės.

VI. Kultūros epochų problema

Pagal kultūros epochas (antika, viduramžiai, Renesansas, barokas, klasicizmas, švietimas, sentimentalizmas, romantizmas, pozityvizmas, modernizmas, postmodernizmas) įprasta periodizuoti didžiųjų Europos tautų literatūros istoriją. Iš lietuvių literatūros istorikų iki šiol gal tik vienas Kuzmickis savo penkiatomiame vadovėlyje „Lietuvių literatūra“, aptardamas XIX a. lietuvių literatūrą (III vadovėlio dalyje), bandė ją suskirstyti į 1) sentimentaliją ir didaktinę ir 2) į romantinę literatūrą. Tačiau vargu ar suskirstymas buvęs sėkmingas: sentimentaliosios ir didaktinės literatūros skyriuje čia atsidūrė, pavyzdžiui, T. Čackis, J. Onacevičius, Ks. Bogušas, I. Danilavičius, L. Rėza, T. Narbutas, S. Daukantas, o romantinės literatūros skyriuje – A. Mickevičius, J. I. Kraševskis, A. Baranauskas, A. Vienažindys. Giminingi autoriai pateko į skirtingus skyrius, be to, buvo labai supainiota proceso chronologija. Šiuo metu naujų tyrinėtojų (A. Jovaišo, D. Kuolio, A. Tereškino) dėka ima ryškėti kultūros epochų kontūrai senojoje lietuvių literatūroje: viduramžiai, Renesansas, barokas, klasicizmas. Tačiau, peržengę XIX a. slenkstį, patenkame į keblią situaciją: XIX a. lietuvių literatūroje nerasime aiškesnių ribų tarp klasicizmo, sentimentalizmo, preromantizmo bei romantizmo, pozityvizmo bei realizmo – šių literatūros krypčių bruožai čia glaudžiai susipynę (dažnai to paties rašytojo kūryboje), juos vienija tikrai švietėjiškos ir patriotinės idėjos. Bandytas visą XIX amžių Lietuvoje traktuoti kaip Švietimo amžių, o romantizmo pradžia laikyti ansktyvąją Vinco Krėvės kūrybą (taip daro savo darbuose A. Radzevičius), atrodo, yra nepamatuotas ir nesėkmingas. Taigi, skirstydami lietuvių literatūrą pagal kultūros epochas, vėl prarandame vieningą periodizacijos principą.

VII. Šakų suvienijimo problema

Iš pagrindinio lietuvių literatūros kamieno – Didžiosios Lietuvos literatūros – išaugo dvi stambiausios šakos: tai Mažosios Lietuvos literatūra ir pastarojo penkiasdešimtmečio lietuvių egzodo literatūra. Tiek Mažosios Lietuvos literatūra, tiek egzodo literatūra funkcionavo ypatingomis sąlygomis, kurios lėmė savitą tų literatūrų pobūdį ir jų vaidmenį visoje lietuvių literatūros istorijoje. Esama savotiškos analogijos tarp Mažosios ir Didžiosios Lietuvos lietuvių literatūros XVIII amžiuje ir tarp literatūros Lietuvoje ir išeivijoje XX amžiuje. Kai lietuvių literatūra XVIII amžiuje Didžiojoje Lietuvoje, galima sakyti, skurdo, – Mažojoje Lietuvoje ji savotiškai klestėjo. O XX amžiuje, kai literatūrą Lietuvoje žalojo okupacijos sąlygos, ji laisvai plėtojosi išeivijoje. Taigi šakos kartais būna svei-

kesnės ir stipresnės už patį kamieną. Šiandien jau turime ir tų abiejų literatūros šakų istorijas: tai minėtasis L. Gineičio veikalas „Prūsiškasis patriotizmas ir lietuvių literatūra“ ir Kazio Bradūno su Rimvydu Šilbajoriu parūpintoji „Lietuvių egzodo literatūra“. O bandymų integruoti egzodo literatūrą į visą lietuvių literatūros istoriją randame Pr. Naujokaičio keturtomio paskutiniame (ketvirtajame) tome. Tačiau tai – tik problemos sprendimo apmatai. Ateityje neišvengiamai dar keisis vertybių atranka, jų gradacija ir grupavimas.

VIII. Metodologija ir periodizacija

Neįmanoma parašyti visiems tinkančios ir visiems vienodai patinkančios literatūros istorijos. Vienaip ją matys estetas, ieškantis literatūroje grožio, meno, estetinių vertybių; kitaip skaitys ideologas, sociologas ar kultūrologas, kuriuos pirmiausia domina literatūroje atsiskleidžiančios idėjos bei pažiūros; dar kitaip ji atrodys tam, kuriam rūpi literatūra kaip tautos sąmoningumo išraiška, ir t. t. Be to, lietuviškoji (lietuvių kalba kurtoji) literatūra iš pradžių (iki XIX a.) plėtojosi skatinama daugiausia religinių motyvų, vėliau (XIX a.) – patriotinių, o dar vėliau (XX a.) – estetinių, tačiau šie visi motyvai irgi buvo ir tebėra dažnai susipynę. Būtų idealu tuos visus ir visokius interesus ir motyvus suderinti, bet praktiškai tai sunku padaryti. Vis tiek tenka pasirinkti pagrindinį požiūrį, vyraujantį principą. Šiandien svarbu, Simono Stanevičiaus žodžiais tariant, pataisyti, ką amžiai pagadino. O amžiai labiausiai pagadino mūsų tautos istorijos sampratą. Todėl ir dabar rašomos ar artimiausiu metu rašysimos lietuvių literatūros istorijos pirmiausia turėtų padėti formuoti teisingą mūsų tautos istorinio kelio sampratą. Didieji lietuvių literatūros istorijos tarpsniai, mano manymu, turėtų būti skiriami pagal svarbiausius (lemtingiausius) tautos gyvenimo įvykius: 1) iki 1795 m. (valstybės praradimo); 2) 1795–1918 m. (kova dėl tautos gyvybės išsaugojimo ir dėl valstybės atkūrimo); 3) 1918–1940 m. (Nepriklausomybės laikotarpis); 4) 1940–1990 m. (antroji okupacija; Lietuva ir egzodas); 5) nuo 1990 m. (Nepriklausomybės atgavimo). Tuose rėmuose galima spręsti detalesnės periodizacijos klausimus ir specialias literatūros problemas.

IX. Išvada

Taigi literatūros istorija pati tolydžio ieško savo objekto stengdamasi suprasti jo istoriškumą, ir tas ieškojimas, tos pastangos yra jos gyvybingumo sąlyga ir pati jos gyvybė.

OBJECT UND PERIODISIERUNG DER LITAUISCHEN LITERATURGESCHICHTE (PROBLEMISCHE BEMERKUNGEN)

JUOZAS GIRDZIJAUSKAS

Z u s a m m e n f a s s u n g

Es ist wohl kaum möglich, eine Literaturgeschichte darzustellen, ohne vorher zu klären, was Literatur, ist, wie der Begriff der Literatur in verschiedenen Perioden aufgefaßt wurde, bzw. ohne vorher den Entwicklungsprozeß der Literatur nach gewissen Kriterien in Zeitabschnitte eingeteilt zu haben.

Im vorliegenden Beitrag werden die Grundbedeutungen des Begriffes „Literatur“ erörtert. Es wird darauf hingewiesen, daß es wünschenswert sei, in die Lehrbücher der Literatur wiederum die Volksdichtung einzubeziehen (wobei jedoch der Folkloristik das Recht zugesprochen sei, unabhängig von der Literaturwissenschaft als Zweig der Philologie zu bestehen). Bei der historischen Untersuchung der altlitauischen Dichtung (bis Ende des 18. Jahrhunderts und sogar im 19. Jh.) ist die in verschiedenen Sprachen – im Ostslawischen, Lateinischen, Polnischen, Litauischen – überlieferte Literatur zu berücksichtigen. Die sprachliche Spezifik braucht nicht in Betracht gezogen zu werden bei der Analyse des Ideengehalts; doch ist sie eine unentbehrliche Komponente der Textuntersuchung aus der Sicht des Stils und der Poetik. In der Literaturgeschichte wird dargestellt, wie allmählich die Schriftdenkmäler einen künstlerischen Charakter gewannen. In den Bestand der schönen Literatur eingingen. Deshalb ist es von Belang die Zeitgrenze festzustellen, von der die schöne Literatur als solche sich fortdauernd entwickelt. Von dieser Grenze wird Literaturobjekt immer enger: das Augenmerk der Forscher ist auf die Kunstwerke der schönen Literatur gerichtet, während die übrigen Schriftdenkmäler als Peripherieerscheinungen betrachtet werden, als Hintergrund, als kultureller Kontext der schönen Literatur. Diese Zeitgrenze erlaubt auch nicht mehr, die Periodisierungsprinzipien anzuwenden, die für ältere Literatur gültig waren. Dank der neuen Untersuchungen gewinnen die Kulturepochen der älteren litauischen Literatur – das Mittelalter, die Renaissance, das Barock, der Klassizismus – strengere Umrisse. Anfang 19. Jahrhunderts sind jedoch der Klassizismus, der Sentimentalismus, die Frühromantik, der Realismus nicht streng abzugrenzen, da die Züge dieser Stile aufs engste miteinander verflochten sind (häufig im Werke eines Schriftstellers), sie sind nur durch aufklärerische und patriotische Ideen einheitlich geprägt. Deshalb verlieren wir bei der Einteilung der litauischen Literatur nach Kulturepochen das einheitliche Prinzip der Periodisierung. In die litauische Literaturgeschichte sind sowohl die geistlichen (nicht allein die frühen, bis zum 19. Jh., sondern auch die späteren) wie auch die jenseits der litauischen Grenzen (in Kleinlitauen, im Exodus, in der Verbannung) entstandenen Werke einzubeziehen. Die litauische Literaturgeschichte soll in Perioden nach den wichtigsten historischen Ereignissen eingeteilt werden: 1. bis 1795 (bis zum Verlust der Eigenstaatlichkeit); 2. 1795–1918 (Kampf um die Erhaltung des nationalen Bewußtseins und die Wiederherstellung des Staates); 3. 1918–1940 (Periode der Unabhängigkeit); 4. 1940–1990 (die zweite Okkupation Litauens: Litauen und Exodus); 5. von der Wiederherstellung der Unabhängigkeit). Auf Grund dieser Einteilung sind verschiedene literaturwissenschaftliche Probleme – unter ihnen auch die der Subklassifikation der Perioden – zu untersuchen.